

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 5, Sayı 11, Mart 2018, ss. 47-69.
Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 5, Issue 11, March 2018, pp. 47-69.
ISSN 2148-5704
DOI Number: 10.17822/omad.2018.83
Geliş Tarihi/Received: 12.02.2018 Kabul Tarihi/Accepted: 12.03.2018

FEYZÎ-İ KEFEVÎ'NİN MANZUM KIRK HADİS TERCÜMESİ

Fevzi's Poetic Forty Hadiths' Translation

Suat DONUK*

Öz: Klasik Türk edebiyatı nazım türlerinden biri kırk hadis tercümeleridir. Türk edebiyatında manzum kırk hadis tercümesi yazan sanatçılardan biri Feyzî-i Kefevî'dir. Feyzî-i Kefevî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nin mevcut tek nüshası Manisa Yazma Eser Kütüphanesi numara 45 Hk 4480/4'te kayıtlıdır. Hususi bir adı olmayan eserin yazılış tarihi belli değildir. Eldeki mevcut yazma 15 Mart 1608 tarihinde çoğaltılmıştır. Mensur bir mukaddime ve kırk hadisin tercümesinden ibaret kırk kıt'alık esas bölümden meydana gelmiştir. Kıt'alarda yirmi farklı aruz kalıbının kullanılmış olmasıyla diğer manzum kırk hadis tercümelerinden ayrılmaktadır. Şair, kıt'aların son dizesine hadisin Arapçasını yerleştirerek mülemma yapmıştır. Mülemma tarzında oluşu eseri farklı kılan başka bir husustur. Şairinin aruzu Türkçeye tatbiki ve kafiye teşkili başarılıdır. Muhtevastaki hadislerde konu bütünlüğü yoktur. Dili ağır olan eserin üslubu ise süsüzdür. Eserde edebî sanatlar, mecazlar, Türkçe deyimler ve arkaik kelimeler oldukça azdır. Bu makalede Feyzî-i Kefevî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi* her yönüyle tanıtılacak, ünik nüshası üzerinden kurulan çeviri yazılı metni ilim âlemiyle paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Feyzî-i Kefevî, Manzum Kırk Hadis Tercümesi, 16. Yüzyıl

Abstract: One of the poetry type in the classical Turkish literature is the forty hadiths translation. One of the artists who writes the poetic forty hadiths translation in Turkish literature is Fevzi-i Kefeyi. The current single copy of Manzum Kırk Hadith Tercüme (Poetic Forty Hadith Translation) belonging to Fevzi-i Kefeyi is registered in Manisa Manuscript Library with the number of 45 Hk 4480/4. The work does not have a specific name and the date when it was written is not precise. The current manuscript was reproduced on March 15, 1608. It consists of a prosaic introduction and the main section which includes the forty verses with the forty hadiths' translation. As more than twenty different prosody forms were used in the verses, it is different from the other poetic forty hadiths translations. The poetry was written in the different languages, and the last line of the verses were written in Arabic. It is another manner which makes the work different as it was written in the form with the different languages. The poet's prosody, application in Turkish and his rhyme formation are successful. There is not the subject integrity in the hadiths in his contents. The wording of work with the prosy language is the simple one. There are a few of the literal arts, metaphors, Turkish idioms and the archaic words. In this article, Fevzi-i Kefevî's Manzum Kırk Hadis Tercüme will be introduced with all its aspects, and the written text with the translation which was made through its unique copy will be shared with the scientific world.

Keywords: Feyzî-i Kefevî, Poetic Forty Hadiths' Translation, 16. Century

Giriş

Hadis, Arapça “yeni, son zamanlarda olmak; genç olmak” anlamlarına gelen “haduse” kökünden türemiş bir sözcük olup “yeni, yeni ortaya çıkan, son zamanlarda olan; modern” (Mutçalı, 1995: 153) ve “eskinin zıttı olan şey” (Muhammed bin Mükerrrem, H. 1414: II/131) anlamlarını taşımaktadır. Terim olarak ise “Hz. Muhammed'in söz, fiil ve tasvipleri”ni karşılamaktadır. Hadis; aynı zamanda hadisleri tespit, nakil ve anlamaya yönelik bir ilim dalıdır

* (Dr. Öğr. Üyesi), Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ve Sosyal Bilimler Bölümü, Manisa/Türkiye, e-mail: suatdonuk@hotmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0003-0206-2988

(Kandemir, 1997: 27). Hadisin Türkçedeki ilk anlamı, Hz. Muhammed'in söz ve davranışlarıdır (Kardaş vd., 2000: 1079).

Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan "Peygamber size ne veriyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin (Haşr Sûresi, 59/7)." ve "O, nefis arzusu ile konuşmaz. *Kur'ân*, ancak kendisine bildirilen bir vahiydir (Necm Sûresi, 53/3-4)." âyetleri Hz. Muhammed'e uymanın zaruri olduğuna işaret etmektedir. Bu uyma işi ancak akaid, İslam esasları, dinî hükümler olarak aralarında bir fark gözetmeden peygamberin bütün söz ve davranışlarına tabi olmakla gerçekleşir (Donuk, 2017: 57). Nitekim İslamî hükümlerin ortaya konuluşunda *Kur'ân*'dan sonra ikinci kaynak olarak Hz. Peygamber'in söz ve davranışlarının geldiği hususunda görüş birliği vardır (Terzi, 1987: 26). *Kur'ân*'ı en iyi anlayan, âyetlerdeki ilâhî maksadı en iyi bilen Hz. Muhammed olduğu için, ihtilafa düşülen noktalarda hadisleriyle insanlara yol göstermiştir. Namaz, oruç, zekât gibi *Kur'ân*'da uygulama hükümleri olmayan ibadetlerin nasıl tatbik edileceği hadislerle netlik kazanmıştır. Hadisler aynı zamanda *Kur'ân-ı Kerîm*'de yer almayan birçok meseleye de açıklık getirmiştir (Başaran ve Sönmez, 2001: 11-15).

İslam dini için oldukça önem taşıyan hadisleri konu alan bir ilim dalı ortaya çıkmış, bu alanda çalışan âlimlerin ürettikleri eserlerden oluşan geniş bir literatür meydana gelmiştir. Sahifeler, cüzler, müsnedler, mu'cemler, sünenler vb. pek çok alt kategoriden oluşan hadis ilmi külliyyatının bir kısmını kırk hadisler meydana getirmektedir (Donuk, 2017: 57).

Senedi zayıf bir hadise göre Hz. Muhammed "Ümmetimin dinî işleri hakkında kırk hadis derleyen kişiyi yüce Allah, fakihler ve âlimler topluluğu arasında haşreder." demiştir. Bu hadisin etkisiyle Müslüman âlim ve müellifler nispeten kolay bir iş olan hadis kaynaklarından kırk hadis seçip esere dönüştürmeye rağbet etmişlerdir. İlk örnekleri henüz H. II./M. VIII. yüzyılda verilen bu türde, ilerleyen asırlarda manzum veya mensur sayısız kitap yazılmıştır (Kandemir, 2002: 467). Nitekim sadece *Keşfü'z-zünûn*'da kırk hadis türünde yazılmış yetmiş dört kitabın adı zikredilmektedir (Kâtib Çelebi, 2014: I/92-98).

Müelliflerin kırk hadis kitapları yazmada, derlemede ve düzenlemede farklı amaçlar güttüğü görülmektedir. Kimi yazarlar ibadetlerle ilgili hadisleri, kimileri senedi sağlam olanları, kimileri de veciz anlamlıları seçmiştir (Kâtib Çelebi, 2014: I/92). Tek bir konuda söylenmiş hadisleri bir araya getiren eserler de meydana getirilmiştir. Örneğin İbn Asâkir'in birden fazla kırk hadisi bulunmaktadır. Bunlardan birinde zâhitler, birinde şehirliler, birinde de cihat hakkında söylenmiş hadisler derlenmiştir (Kâtib Çelebi, 2014: I/93). İbn Asâkir, *el-Erbâine't-tivâl* adlı kitabında ise uzun hadisler seçerek farklı bir eser ortaya koymaya gayret etmiştir. Şaka ve latife ihtiva eden hadisler derleyen müellifler de olmuştur. Taşkoprîzâde Ahmed Efendi, Hz. Muhammed'in latifeli sözlerinden müteşekkil bir kırk hadis yazmıştır (Kâtib Çelebi, 2014: I/94). Hadisleri sadece tercümesiyle vermekle yetinmeyip bunları şerh eden müellifler de olmuştur. Okçuzâde Mehmed Şâhî, *Ahsenü'l-hadîs* isimli eserde hadisi, Arapçasını muhtasar bir biçimde yerleştirdiği bir kıt'a ile tercüme etmiş, hadisin tam ibaresini zikredip ayrıntılı bir surette şerh etmiştir (bk. Okçuzâde Mehmed Şâhî, yz: 1b-174a).

Kırk hadisler bir yönüyle dinî ve ahlâkî, diğer yönüyle edebî özelliklere sahip olduğu için zaman içerisinde İslam edebiyatının temel türlerinden biri hâline gelmiştir. Arap edebiyatında daha çok mensur olarak kullanılan bu tür, Fars ve Türk edebiyatında önce manzum-mensur karışık bir şekilde girmiştir. Arap edebiyatçıları neredeyse hiç manzum kırk hadis yazmadıkları halde Fars ve Türk şairler hadislerin sadece nazmindan müteşekkil eserler meydana getirmişlerdir (Karahana, 2002: 470).

Kırk hadis türünün Türk edebiyatındaki ilk örneği olarak Kerderli Mahmud'un *Nehcü'l-ferâdis* adlı mensur eseri kabul edilmektedir (Karahana, 2002: 471). İlerleyen zamanlarda mensur tarzda örnekler görülmekle birlikte edebiyatımızda esas olarak manzum kırk hadis tercümesi geleneğinin varlığı dikkat çekmektedir. Bu geleneğin Ali Şîr Nevâyî'nin vasıtasıyla Fars edebiyatından bize geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Fars sanatçıları arasında gördüğü

şuarâ tezkiresinin bir örneğini meydana getirerek Türk edebiyatının ilk tezkire yazarı olan Ali Şîr Nevâyî, Molla Câmî'nin *Hadîs-i Erbaîn*'ini Türkçeye çevirerek manzum kırk hadis de öncüsü olmuştur. Daha sonra Fuzûlî, Rihletî, Nâbî, Müfîd, Münîf, Seyyid İbrahim, Zühdi gibi pek çok şair, manzum kırk hadis tercümesi yazmıştır (Sevgi, 2000: 25-27).

Manzum kırk hadis tercümesi yazan Türk sanatçılardan biri de Feyzî-i Kefevî'dir. 16. Yüzyılın ikinci yarısında Kefe'de doğan Feyzî'nin (Eflatun: E.T. 20.02.2018) kayıtlara geçen iki hadis-i erbain tercümesi vardır. Bunlardan *Ravzatu'l-ibâd*, mesnevi nazım şekliyle, *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmıştır. İkincisine göre muhtevası geniştir (Karahan, 2002: 471). Feyzî-i Kefevî'nin hususî bir ismi bulunmayan diğer kırk hadis tercümesinin tespit edilen tek nüshası Manisa Yazma Eser Kütüphanesi numara 45 Hk 4480/4'te yer almaktadır. *Ravzatu'l-ibâd*'a nazaran hacimsiz olan bu eser mülemma tarzında yazılmasıyla Türk edebiyatındaki diğer manzum kırk hadis tercümelerinden ayrılmaktadır. Bu makalede Kefeli Feyzî'nin söz konusu manzum kırk hadis tercümesi şekil ve muhteva yönleriyle tanıtılacak, tek nüshası üzerinden kurulan çeviri yazılı metni ilim âlemiyle paylaşılacaktır.

1. Bulunduğu Yazma

Feyzî-i Kefevî'nin eseri, kırk hadis konulu dört farklı kitabın bir araya getirildiği bir seçme eser mecmuasında yer almaktadır. Yazmadaki eserlerin sıralaması şu şekildedir:

45 hk 4480/1: Okçuzâde Mehmed Şâhî - *Ahsenü'l-hadîs* (1b-174a) (Türkçe)

45 hk 4480/2: Müellifi belli değil - *Şerhü Erbaîne Hadîsen* (176b-190b) (Arapça)

45 hk 4480/3: Kemal Paşazâde - *Şerhü Erbaîne Hadîsen* (191a-200b) (Arapça)

45 hk 4480/4: Feyzî-i Kefevî - *Şerhü Erbaîne Hadîsen* (202b-209b) (Türkçe)

Yazma, 200x120 mm. dış, 130x50 mm. iç ebatlarındadır. Zencirekli, kahverengi meşin ciltlidir. Feyzî'nin eseri okunaklı bir talik yazıyla yazılmıştır. Diğer metinlerde nesih hat tercih edilmiştir. Birleşik harf ok-yay filigranlı, saman rengi kâğıt kullanılmıştır. Yazılar 15 satırdır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeplidir. Secinin ve mısraların sonuna kırmızı noktalar konmuştur. Hadis tercümelerinin yapıldığı kıt'aların yan tarafına şiirin aruz kalıbı yazılmıştır. Okçuzâde'nin eserinde ser-levha ve cetvel vardır; diğer eserlerde yoktur. Tüm sayfalarda takibe kaydı vardır. Muhtelif sayfalarda Rıdvan Efendi, Seyyid Hasan Efendi ve Hacı Eyyüb Efendi'nin mühürleri basılmıştır. Feyzî'nin *Kırk Hadis Tercümesi*'nin sonunda 28 Zilka'de 1016 (15 Mart 1608) tarihli bir telif kaydı vardır. Diğer eserlerin bitiminde telif ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

2. Adı

Makaleye konu olan eser Manisa Yazma Eser Kütüphanesi kataloğuna *Şerhü Erbaîne Hadîsen* (Kırk Hadis Şerhi) adıyla kaydedilmiştir. Fakat eser, hadislerin ayrıntılı izahını içermeyi için bu isimlendirme isabetli değildir.

İlgili eserin başında mensur bir mukaddime yer almaktadır. Feyzî-i Kefevî orada, "*Pes bende-i tebeh-kâr (...) Feyzî-i Kefevî eslâf-ı sülâfetü'z-zikrün eserlerine iktifâ, kütüb-i mu'tebereden kırk hadîs-i şerîf istifâ idüp ma'nâsını tercemede tarîk-ı îcâz ü ihtisâra gidüp her bir hadîs-i şerîf için iki beyt inşâ itdüm* (Feyzî-i Kefevî: 203b)." demektedir. Feyzî, bu ibarelerle kırk hadis yazan eski müelliflere uyararak kitaplardan kırk hadis seçip her bir hadisi iki beyitle kısa bir şekilde tercüme ettiğini ifade etmektedir. Eserin muhtevası da bu tanıma aynen uymaktadır. Bu nedenle Feyzî-i Kefevî'nin ilgili eserini *Manzum Kırk Hadis Tercümesi* olarak adlandırmak yerinde olacaktır.

3. Şairi

Türk edebiyatında Feyzî mahlasıyla şiir yazan yaklaşık elli sanatçı bulunmaktadır.¹ *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nin yazarı olan Feyzî, Kefe'de doğduğu için Kefevî nisbesiyle aynı mahlaslı diğer şairlerden ayrılmaktadır. Asıl adı Mehmed Feyzullah'tır. Haydar adlı bir kişinin oğludur. Bu nedenle "Haydarzâde" nisbesiyle de tanınmıştır. Kefe ve İstanbul'da medrese öğrenimi gördü. Tasavvuf eğitimi de alıp Halvetiye tarikatına intisap etti. Şeyhliğe kadar yükselen Feyzî Efendi, Kefe'de müderrislik ve vaizlik yaptı. Ömrünün sonlarına doğru geldiği İstanbul'da 1614 yılında vefat etti. Feyzî-i Kefevî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi* dışında *Dîvân*, *Nusretü'd-dâir*, *Ravzatu'l-ibâd*, *Risâle fi Hakki'l-hamr*, *Rûhu'n-nüfûs*, *Hadâiku'l-ahyâr fi Hakâiki'l-ahbâr* isimli eserleri vardır (Eflatun, 2003: 5-19).

Manzum Kırk Hadis Tercümesi'nin mukaddimesinde yer alan "bende-i tebeh-kâr ve sîne-rûzgâr, ez'af-i bendegân-ı Rabb-i kavî, ahkaru'n-nâs Feyzî-i Kefevî..." (Feyzî-i Kefevî: 203b)" ifadesi eserin Kefeli Feyzî'ye aidiyetinde herhangi bir kuşku bırakmamaktadır.

4. Yazılış Tarihi

Feyzî-i Kefevî, mukaddimedede *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'ni ne zaman yazdığı hakkında bir bilgi vermemiştir. Fakat metnin sonunda yer alan kayıta "Ehâdis-i şerîfe-i mezkûre 'acele-i mevfûr ile bin on altı senesinin Zi'l-ka'de'sinün yigirmi sekizinci günü nazm u tahrîr olundu" (Feyzî-i Kefevî: 209b)." cümlesi geçmektedir. Buna göre *Manzum Kırk Hadis*, hızlı bir şekilde 28 Zilka'de 1016 (15 Mart 1608) tarihinde yazılmıştır.

İlgili cümlenin devamında ise "Nâzım-ı hakîr, veliyy-i hamîm, ah-ı kerîm için sebt olunmuşdur" (Feyzî-i Kefevî: 203b)." şeklinde bir cümle gelmektedir. Feyzî'nin *Divan*'ındaki şiirlerden kardeşlerinin olduğu, Hamid isimli kardeşinin o sağken vefat ettiği anlaşılmaktadır (Eflatun, 2003: 6-7). Dolayısıyla söz konusu cümledeki "samimi veli, keremli kardeş" hitapları eldeki ünik nüshanın Feyzî-i Kefevî'nin kendisinden küçük bir kardeşi tarafından Feyzî henüz sağken ona ihtiramla yazılmış olabileceği düşüncesini akla getirmektedir.

5. Yazılış Nedeni

Kefeli Feyzî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nin mukaddimesinde yazma nedenini şu şekilde ifade etmektedir: "Akıllı insanlar bilir ki sonsuz bir mutluluğa ermenin yolu Hz. Muhammed'in kapısına hizmet etmek ve İslam dinini sağlamlaştırmaktır. Hizmet ve sağlamlaştırmanın yolları pek çoktur. Fakat bu yolların en kolayı Hz. Peygamber'in kırk hadisini toplayıp esere dönüştürmektir. Çünkü Hz. Muhammed 'Bir kimse kendisinden sonra kalması için kırk hadis toplayıp kitaba dönüştürürse cennette benim refikim olur.' demiştir. Bu nedenle pek çok âlim hadis kitaplarından kırk hadis derleyip kimi Fars, kimi Türk dilinde; kimi nesir kimi şiir şeklinde neşretmiştir. Ben Feyzî-i Kefevî de benden öncekilerin eserlerine iktida ederek, muteber hadis kaynaklarından kırk hadis seçtim. Tercümesinde kısaltmaya giderek her bir hadis için iki beyit yazdım. İlk beyitte hadisin anlamını bildirdim. İkinci beyitte hadisin Arapçasını zikretmek suretiyle mülemma tarzı oluşturdum" (Feyzî-i Kefevî: 203b-204a)."

6. Şekil Unsurları

Fars ve Türk edebiyatlarında manzum kırk hadis tercümesi geleneğinin oluşmasında etkisi olan Molla Câmî'nin aynı türdeki eseri mensur bir mukaddime ve kırk hadis için yazılmış kırk kıt'adan müteşekkildir. Bu türün Türk edebiyatındaki başlatıcısı sayılan Ali Şîr Nevâyî aynı kompozisyonu mukaddimeyi manzum tutmakla biraz değiştirmiştir. Buna mukabil Ali Şîr Nevâyî'den sonra gelen Fuzûlî, Rihletî, Nâbî gibi pek çok sanatçı mukaddime ile kırk kıt'alık

1

bk.

http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=arama_sonuc&detayli_arama=1&M_AD=fezyi&p=1 (E.T. 20.02.2018)

tercüme bölümlerinden oluşan kompozisyonu tercih etmiş, bu kompozisyon zamanla geleneksel bir hâl almıştır (Sevgi, 2000: 1-12).

Feyzî-i Kefevî'nin *Manzum Kırk Hadis*'i de bu klasik dizilişle tanzim edilmiştir. Mensur bir mukaddime ile başlamakta, sonra kırk hadisin tercümesini içeren kırk kıt'a gelmektedir. Kıt'aların matla ve makta beyitleri olmayan gazel gibi olduğu, iki ya da daha çok beyitten oluştuğu bilinen hususlardır (İpekten, 2017: 53). Kefeli Feyzî'nin tüm kıt'aları iki beyitten mürekkeptir. Aruzla ve xa xa kafiye düzeniyle yazılması kıt'a nazım şeklinin diğer hususiyetleridir (Dilçin, 1997: 202). Feyzî'nin eserini meydana getiren kıt'alar bu yönleriyle de ilgili nazım şeklinin muayyen kaidelerine uygunluk göstermektedir.

Manzum kırk hadislerde umumiyetle önce hadisin Arapçası başlık olarak yazılır, sonra alta tercümesini içeren kıt'a yazılır (Bir örnek için bk. Aksu, 2004: 27). Feyzî-i Kefevî'nin eserinde ise başlık olarak "el-Hadîsü'l-evvel (Birinci Hadis), el-Hadîsü's-sânî (İkinci Hadis), el-Hadîsü's-sâlis (Üçüncü Hadis)..." biçiminde hadis sırası yazılmış, başlıkların aşağısına ise tercüme kıt'ası konmuştur. Feyzî'nin genel eğilime uymayıp hadisi başlığa almamasının nedeni mülemma tarzını benimseyip bütün kıt'aların son mısrasına ilgili hadisin Arapçasını yerleştirmesidir.

Makale konusu *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nin şekil özellikleri içerisinde en dikkat çekici olanı kıt'alarda tek bir aruz kalıbıyla yetinilmemesi, pek çok farklı kalıbın tercih edilmiş olmasıdır. Feyzî-i Kefevî hadisleri tercüme ederken yirmi ayrı kalıptan istifade etmiştir. Bazı kalıpları birden fazla kıt'ada kullanmıştır. Bazı kalıplara ise sadece bir kıt'ada yer vermiştir. Feyzî'nin en çok tercih ettiği kalıp olan *fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün*'ü, kırk hadisten sekizinde kullanmıştır. 13 kalıbı ise sadece birer kıt'ada kullanmıştır. Tercih ettiği kalıplar arasında *Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* gibi Türk edebiyatında çok rastlananlar olduğu gibi *Mefâ'ilâtün / mefâ'ilâtün* gibi pek görülmeyenler de vardır. Kefeli Feyzî'nin *Manzum Kırk Hadis*'inde kullanılan aruz kalıplarını bir tablo üzerinde şu şekilde göstermemiz mümkündür:

Sıra no	Kalıp	Hadis Numarası
1	<i>Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün</i>	1
2	<i>Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün</i>	2, 19, 23, 28, 30
3	<i>Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün</i>	3, 9, 13
4	<i>Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün</i>	4, 6, 29
5	<i>Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün</i>	5, 12, 14, 22, 25, 27, 33, 40
6	<i>Mef'ülü / mefâ'ilün / fa'ülün</i>	7
7	<i>Mefâ'ilün / mefâ'ilün / fa'ülün</i>	8, 11, 26, 32
8	<i>Mefâ'ilâtün / mefâ'ilâtün</i>	10
9	<i>Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün</i>	15
10	<i>Müstef'ilün / müstef'ilün</i>	16, 18
11	<i>Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün</i>	17
12	<i>Müstef'ilâtün / müstef'ilâtün</i>	20
13	<i>Fâ'ilün / fâ'ilün / fâ'ilün / fâ'ilün</i>	21
14	<i>Müfte'ilün / müfte'ilün / fâ'ilün</i>	24, 35
15	<i>Fa'ülün / fa'ülün / fa'ülün / fa'ülün</i>	31
16	<i>Mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fa'ülün</i>	34
17	<i>Mef'ülü / mefâ'ilün / mef'ülü / mefâ'ilün</i>	36
18	<i>Müfte'ilün / fâ'ilün / müfte'ilün / fâ'ilün</i>	37
19	<i>Mütefâ'ilün / mütefâ'ilün / mütefâ'ilün</i>	38
20	<i>Mefâ'ilâtün / mefâ'ilâtün / mefâ'ilâtün / mefâ'ilâtün</i>	39

Feyzî-i Kefevî'nin *Manzum Kırk Hadis*'te aruz tatbikinin nispeten başarılı olduğu söylenebilir. Yüz altmış mısradan mürekkep eserde veznin oturmadığı birim bulunmamaktadır. Sadece;

Hediyye virişnüz biri birinüzle
Sebebdür mahabbet idüşmene ol hû (Feyzî-i Kefevî :208a)

beytinde “virişnüz” kelimesinde bir hece düşürüldüğü takdirde vezin oturmaktadır. Ayrıca;

Cennete girmez o kim ola galîzu't-tabı'
Cây-ı şefikândur ravza-i dâru'n-na'îm (Feyzî-i Kefevî: 209a)

beytinde aslı “tab' ” olan kelime “tabı' ” şekline sokulduğunda veznin kusuru ortadan kalkmaktadır. Bu iki nokta dışında *Manzum Kırk Hadis*'te aruz tatbikinin sorunsuz olduğunu, şairinin aruza hâkim görüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte;

Didi üstâd-ı debistân-ı kemâl
Utlubu'l-'ilmu velev bi's-Sîni (Feyzî-i Kefevî: 204a)

beytindeki gibi aruz kaidelerini işletmeden veznin tam oturduğu birimlerin sayısı oldukça azdır.

Klasik Türk edebiyatında uyağın kâfiye-i mücerrede ve kâfiye-i mürekkebe olarak ikiye ayrıldığı; mücerrede uyağın tek sestem, mürekkebe uyağın ise birden fazla sestem oluştuğu bilinmektedir (Yağcıoğlu, 2016: 138-139). Feyzî'nin *Kırk Hadis Tercümesi*'nin bazı birimlerinde her ne kadar;

Lisânun yâveden hıfz eyle merdüm
K'ola sana selâmet tâc-ı târik
Anunçün der ki sultânu'n-nebiyyîn
Hadîsinde didi *ihfaz lisânuk* (Feyzî-i Kefevî: 205b)

örneğinde görüldüğü üzere kâfiye-i mücerrede kullanılsa da ağırlıklı olarak kâfiye-i mürekkebe tercih edilmiştir. Kefeli Feyzî, kâfiye-i mürekkebe çeşitlerinden (mürdef, mukayyed, müesses) ise en çok;

Bak kubûr ehline 'ibret al yâd idüp
Ol dahi kim tura cümleten ehl-i gûr
Buyurur H'âce-i Mahşer-i Şâh-ı Küll
İttıla 'fi'l-kubûr ve'teber bi'n-nuşûr (Feyzî-i Kefevî: 206b-207a)

ve

Mevtünüz dâ'imâ tezekkür idün
Ki olur size bâ'is-i tâ'ât
Anun-içün didi Resûl-i Güzîn
İkserû zikru hâdimu'l-lezzât (Feyzî-i Kefevî: 209b)

örneklerinde görüldüğü üzere mürdefi tercih etmiştir. Feyzî, bütün kıt'alarda kafiyeyle ya da kafiye + redifle şiirin ahengini sağlamaya çalışmıştır. Bütün eserde kafiyenin kusurlu olduğu veya sadece müreddefle, yani redifle yetinildiği kıt'a bulunmamaktadır.

Makale konusu *Manzum Hadis Tercümesi*'nde kafiye tatbikinde üzerinde durulması gereken bir nokta da cinaslı kafiyenin kullanılmasıdır.

Hemân 'ibâdet du'âdur ey dil
Katı gerekdür du'â 'ibâde [205b]
İşitmedün mi didi peyember
Ki *ed-du'âu huve'l-'ibâde* (Feyzî-i Kefevî: 204a-205b)

şeklindeki onuncu kıt'a ile 12. kıt'ada cinas görülmektedir.

Manzum Kırk Hadis Tercümesi'nin bu verileri ışığında Feyzî-i Kefevî'nin klasik Türk edebiyatı kaidelerine hâkim, nazım tekniği sağlam bir sanatçı görüntüsü çizdiği söylenebilir.

7. Muhteva Unsurları

Feyzî-i Kefevî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi* mensur bir mukaddime ile başlamaktadır. Kefevî, klasik Türk edebiyatının neredeyse tüm eserlerinde olduğu gibi önce Allah'a hamd etmekte, onun yüceliğine değinmektedir. Akabinde gelen mesnevi şekliyle yazılmış iki beyitle tevhit bölümünü oluşturmuştur. Nesre dönerek Hz. Muhammed'e salât ve selamda bulunmakta, onun sözlerinin sağlamlığına değinmektedir. Yine mesnevi şekline geçerek Hz. Peygamber'in üstün yönlerini dile getirmiştir. Tekrar nesre dönen Feyzî, Hz. Muhammed'in ashâbına da selam göndermektedir. O, ashâb için de iki beyitlik bir mesnevi yazmıştır. Ashâb-ı güzînin İslam dini için önemini dile getirildiği manzumeden sonra sebeb-i telife geçilmiştir. Mensur biçimde tanzim edilen bu kısımda Kefeli Feyzî, İslamiyet'e hizmet için pek çok yolun bulunduğunu, en kolayının ise Hz. Muhammed'in bir hadisinde bildirdiği üzere kırk hadislik bir eser yazmak olduğunu, bu yüzden kendisinin de eskilerin geleneğine uyarak muteber hadis kitaplarından kırk hadis seçip bu eseri meydana getirdiğini belirtmektedir.

Feyzî-i Kefevî burada eserinin esasını oluşturan hadis tercümesi kıt'alarını hangi özellikte yazdığını da açıklamaktadır. O, tercüme verirken kısa ve öz olmasına dikkat ettiğini, her bir hadis-i şerif için iki beyit oluşturduğunu, ilk beyitte hadisin anlamını verip ikinci beyte hadisin Arapça ifadesini yerleştirdiğini, böylelikle manzumeleri mülemma haline getirdiğini bildirmektedir. Bu izahattan sonra Allah'tan Hz. Muhammed'in sözleri hatırına eserini hayırlara vesile kılmasını dileyip asıl bölüme geçmektedir.

Feyzî, hadis sırasını başlık olarak yazıp başlığın altına tercüme kıt'asını yazmıştır. Bazı kırk hadis yazarlarının belirli konularda veya ortak özelliklerde hadisler seçtikleri yukarıda belirtilmişti. Fakat Feyzî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nde farklı konularda hadisler tercih edilmiştir. Bu hadislerin kimisi itikâdî, kimisi amelî kimisi de ictimaî nitelik taşımaktadır. Hadislerin sıralamasında da herhangi bir tanzim belirtisi dikkat çekmemektedir. Sadece 1-2. kıt'ada "ilmin önemi", 3-4. kıt'ada "niyetin önemi", 5-6. kıt'ada ise "takvanın önemi" konularının görülmesinden şairin her bir konu için ikişer hadis seçmeyi tasarlayarak işe başladığı izlenimi uyanmaktadır. Fakat 7. kıt'adan sonra değişik konularda birer hadis seçilmesinden böylece bir tasarımın varsa da uygulamaya konulmadığı anlaşılmaktadır. *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nde işlenen konuları kıt'a numaraları ile birlikte şu şekilde gösterebiliriz:

Sıra no	Konu	Yer aldığı kıt'a	Sıra no	Konu	Yer aldığı kıt'a
1	İlmin önemi	1, 2	19	Sarhoş edici şeyden uzak durma	23
2	Niyetin önemi	3, 4	20	Arkadaş arkadaşı ile tanınır.	24
3	Takva, züht	5, 6	21	Babaya itaat Allah'a itaattir.	25
4	Cömertlik	7	22	Hükümdar Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir.	26
5	Oruç	8	23	Hayırlı hüküm verme	27
6	Hac	9	24	Gönül tokluğu	28
7	Dua	10	25	Allah tabiptir.	29
8	Diline hâkim olmak	11, 12	26	Hacamat şifadır.	30
9	Kur'ân'ı güzel sesle okumak	13	27	Hediyeleşmek	31
10	Hayır dilemek	14	28	Allah'tan başkasıyla yücelmenin zararı	32
11	Cuma gününün fazileti	15	29	Önemli olan sonuçtur.	33
12	Sılairahim	16	30	Özür diletecek işten uzak durmak gereği	34
13	Avret yerine bakmanın haramlığı	17	31	Elde edememek ismettendir.	35
14	Selâmı yaymak	18	32	Hilekâr tüccar lanetlenir.	36
15	İnsanlarla iyi geçinmek	19	33	Kaba fitratlılığın zararı	37
16	Sakalı uzatıp bıyığı kesmek	20	34	Kaza geldiğinde göz görmez.	38
17	Kabir ehlinden ders almak	21	35	Yüce kişi iyi ağırlanmalı.	39
18	Rızkı yerde aramak	22	36	Ölümü anmak	40

Manzum Kırk Hadis Tercümesi mecazlar, anlama ve söze dayalı edebî sanatlar bakımından kurudur. Eserde özellikle iham, tevriye, hüsn-i ta'lil gibi anlama dayalı sanatlar yok denecek kadar azdır. Edebî sanatlardan daha çok teşbih, tekrar, tezat, nida gibi teşkili nispeten kolay sanatlar görülmektedir. *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nin sanat bakımından bu denli sade olmasının nedeni Feyzî-i Kefevî'nin âlim ve mürşit kimlikleriyle talebe ve müritlerine hadis konusunda ders vermek, bilgi öğretmek kaygısı taşıması olabilir. Kıt'aların bir mısrasının hadisin Arapçasına ayrılmasının şairin hareket alanını kısıtlaması da bir neden olarak sayılabilir. Feyzî-i Kefevî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nde rastlanan edebî sanatlarla şu şekilde birer örnek verilebilir:

İktibas:

Degüldür mu 'teber her bir 'amel kim ola niyyetsiz
Buyurmuşdur Resûlu'llâh ki *el-a'mâlu bi'n-niyyât* (Feyzî-i Kefevî: 204b)

Teşbih:

Lisânun yâveden hıfz eyle merdüm
K'ola sana *selâmet tâc-ı târik* (Feyzî-i Kefevî: 205b)

Teşhis:

Simâh-ı sem'-i dilden eyle gaflet penbesin ihrâc
Buyurmuşdur Resûl-i zi'l-minen ni'm'el-*cihâd el-hacc* (Feyzî-i Kefevî: 205a)

Tekrar:

Hemân 'ibâdet *du'âdur ey dil*
Kati gerekdür *du'â 'ibâde* (Feyzî-i Kefevî: 205a)

Tezat:

Nik ü bedîn bilmez-isen kimsenün
Hem-demine kıl nazar olma gabî (Feyzî-i Kefevî: 207a)

Nida:

Hemân 'ibâdet *du'âdur ey dil*
Kati gerekdür *du'â 'ibâde* (Feyzî-i Kefevî: 205a)

İstifham:

Buyurmadı mı Habîb-i Ekrem
El-cennetu dâru'l-eshiyâ'i (Feyzî-i Kefevî: 205a)

Telmih:

Buyurmuşdur '*Azîz-i Mısr-ı 'İrfân*
Men-i'tezze bi-gayri'llâhi zelle (Feyzî-i Kefevî: 208b)

İstiare:

Didi *Hûrşîd-i Târem-i Melekût*
Utlubu'r-rızki fî habâya'l-arz (Feyzî-i Kefevî: 204b)

Tenasüb:

Hak *belâyı müvekkil itdi söze*
Sebeb-i *derd ü gamdurur bil kavl* (Feyzî-i Kefevî: 205b)

Mübalâğa:

Mehdden lahde degin ya'nî cemî'-i 'ömri
Sarf idün 'ilme ki oldur size 'izz-i ebedî (Feyzî-i Kefevî: 204a)

İştikak:

'Azîz oldur ki Hakdan bula 'izzet
Zelîl olur ta'azzüz iden il-le (Feyzî-i Kefevî: 208a-b)

Cinas:

Hak belâyı müvekkil itdi söze
Sebeb-i derd ü gamdurur bil kavl

Dir kelâmında Fahr-i Ehl-i Kemâl
El-belâ'u muvekkilun bi'l-kavl (Feyzî-i Kefevî: 205b)

Feyzî-i Kefevî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nde klasik Türk edebiyatı ortalamasına nispetle ağır bir dil kullandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Hem mensur mukaddimenin, hem de tercümelemin olduğu manzum bölümün dili ağırdır. Mukaddimedede; "...câdde-i sa'âdetün sâliklerinden ve fenn-i hadîsün mâliklerinden niçe sâhib-i dirâyet rivâyet idüp ma'nâsı kimi Fârisî lafzıyla beyân ve kimi Türkî diliyle 'ayân ve niçesi nesr îrâd ve kimi nazm üzre bünyâd itmişdür (Feyzî-i Kefevî: 203b)." örneğinde olduğu üzere bağlaçlar ve yardımcı fiiller yardımıyla uzatılan cümleler mevcuttur. Burada "Pes bende-i tebeh-kâr ve sîne-rûzgâr, ez'af-i bendegân-ı Rabb-i kavî, ahkaru'n-nâs Feyzî-i Kefevî eslâf-ı sülâfetü'z-zikriün eserlerine iktifâ, kütüb-i mu'tebereden kırk hadîs-i şerîf istifâ idüp... (Feyzî-i Kefevî: 203b)" ibaresinde görüldüğü gibi seciler de kullanılmıştır.

Dil, manzumelerde de aynı niteliği sergilemektedir. Örneğin;

Buyurdı Üstâd-ı Edeb-âmûz-ı Küll
İnnâ nuhînâ en turâ 'avrâtonâ (Feyzî-i Kefevî: 206a)

beytinde sadece "Buyurdı" kelimesi öz Türkçedir. Yine;

H'âce-i mekrümet-endûz-ı ma'ârif-âmûz (Feyzî-i Kefevî: 204a)

dizesi baştan sona Farsça kurallarla oluşturulmuş bir terkipten mürekkeptir.

Mazhar-ı hükm-i kâziyü'l-hâcât

mısrasında görüldüğü gibi Arapça ve Farsça terkiplerden meydana gelmiş birimler de vardır. Her kıt'anın son dizesinin tahsis edildiği ilgili hadisin Arapça ifadesi de eserin dilini ağırlaştırır başka bir etkidir.

Feyzî'nin eserinde;

Halk hep niyyetleri üzre kopar (Feyzî-i Kefevî: 204b)

Ud yirimiz görünmedin nehy itdi Hak (Feyzî-i Kefevî: 206a)

İşitmedün mi dedi peyember (Feyzî-i Kefevî: 205b)

Virün selâmı her kese (Feyzî-i Kefevî: 206b)

biçiminde Arapça ve Farsça terkiplerden arınmış, dil varlığı ağırlıklı olarak Türkçeden meydana gelmiş dizeler vardır. Fakat bunların sayısı sınırlı olup çoğunun beyitteki eşinde bu sadelik bulunmamaktadır. Dilin yalınlaştığı bu mısralarda şairin müritlerine seslenen, onlara nasihat eden bir şeyhin edasını takındığı hissedilmektedir.

Makale konusu *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nin dili ağır olmasına karşın anlatımı süssüzdür. Feyzî, burada dizelerini sanatlara, imgelere, terimlere, hayallere boğmadan sade bir anlatımla oluşturmuştur. Klasik Türk edebiyatında çoğu zaman bir beyitte pek çok edebî sanata rastlanabiliyorken makale konusu manzumede birden fazla sanat içeren beyit ender görülmektedir. Kefeli Feyzî, eserinin öğretici bir metin olduğunu göz önünde tutarak tumturaklı

bir üsluptan kaçınmış olabilir. Bununla birlikte bu durumun eserin ağır bir dille yazılışıyla tezat oluşturduğunu eklemekte fayda vardır.

Makale konusu hadis tercümesinin müellifi eserinin muhtevasını Türkçenin zenginliklerinden olan deyimlerle desteklemiştir. Fakat eserdeki deyim varlığının çok zengin olduğunu söylemek mümkün değildir. Muhtemelen hadis tercümesinin dilinin ağır oluşuna bağlı olarak çok az sayıda deyime rastlanmaktadır. Atasözünün görülmediği eserde birden fazla kullanılan deyim de yoktur. Feyzî-i Kefevî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nde geçen Türkçe deyimler şunlardır:² *beşikten mezara kadar, can kulağını tutmak, derde deva olmak, eli erişmek, göz görmez olmak, gün gibi açık (olmak), ibret almak, lanet eylemek.*

Bir dilin eski devirlerine ait, bugün artık yazı dilinde kullanılmayan kelimelerine arkaik adı verilir (Ekşioğlu, 2015: 379). Arkaik kelimeler bir dilin tarihsel gelişiminin incelenmesi bakımından epey önem taşımaktadır. Kefeli Feyzî'nin hadis tercümesinde az da olsa Türkçe arkaik kelime yer almaktadır. 17. yüzyılın ilk yıllarına ait bu kelimeler Türkçenin tarihi gelişimini inceleyen araştırmacılar için önemli veriler taşımaktadır. Manzum kırk hadis tercümesinde geçen arkaik kelimeler şunlardır:³

İl [el]: 1. Memleket, ülke, yurt, diyar, iklim, vilayet. 2. Halk, ahali, kendisine yabancı olanlar, başkası. 3. Hısım, akraba, yabancı olmayan dost. 4. Oba, aşiret.

Kaçan, [haçan]: Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, vaktaki, nasıl, ne suretle.

Kamu: 1. Bütün, hep, her. 2. Herkes

Katr: 1. Çok, çok fazla, pek şiddetli, iyice, sıkı, sıkı sıkı, gayet. 2. Ağır, acı. 3. Haşin, şiddetli, sert, kırıcı.

Kopmak: 1. Ayağa kalkmak, haşrolmak. 2. Meydana çıkmak, zuhur etmek, çıkmak. 3. Harekete geçmek, fırlamak, kalkmak.

Ud yiri: Erkek ve kadının cinsel organlarının bulunduğu yer.

Söz konusu manzum kırk hadis tercümesinde iki Türkçe arkaik ek de mevcuttur. Bunlar, *-durur (gam-durur)* ve *-vuz (olmaya-vuz)* ekleridir.

Sonuç

Türk edebiyatının önemli türlerinden biri manzum kırk hadis tercümeleridir. 16. yüzyıl sonu, 17. yüzyıl başında yaşamış Feyzî-i Kefevî'nin bu türde bir eseri vardır. Hususi bir ismi olmayan eserin mevcut tek nüshası Manisa Yazma Eser Kütüphanesi 45 Hk 4480/4 numarada kayıtlıdır. Eserin yazılış tarihi belli değildir. Fakat eldeki nüsha, metnin sonundaki telif kaydına göre 15 Mart 1608 tarihinde muhtemelen Kefeli Feyzî'nin kendisinden küçük bir kardeşi tarafından Feyzî henüz sağken istinsah edilmiştir. Bu bağlamda *Manzum Kırk Hadis Tercümesi* 15 Mart 1608 tarihinden kısa bir süre önce yazılmış olmalıdır.

Kefeli Feyzî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi* mensur bir mukaddime ve kırk hadis için yazılmış kırk kıt'adan müteşekkildir. Kıt'alarda 20 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Eser bu yönüyle diğer kırk hadis tercümelerinden ayrılmaktadır. Tüm kıt'alarda ilgili hadisin Arapçasının son dizeye yerleştirilmesi suretiyle mülemma tarzının oluşturulması eserin diğer bir hususiyetidir. Şairin aruzu Türkçeye tatbiki nispeten başarılıdır. Kafiye kullanımının da başarılı olduğu hadis tercümesinde en çok mürdef kafiye çeşidine rastlanmaktadır.

Hacimli denebilecek mensur mukaddimede tevhit, münacaat, naat, medh-i ashâb-ı güzîn ve sebab-i telif bölümleri vardır. Eserin esasını meydana getiren manzum kısımda dini, itikadi

² Deyimlerin derlenmesinde *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler* (Tanyeri, 1999) adlı eser ile Türk Dil Kurumunun resmî web sayfasında yer alan Deyimler ve Atasözleri Arama Motoru'ndan http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri (E.T: 01.03.2018) istifade edilmiştir.

³ Arkaik kelimelerin anlamları *Yeni Tarama Sözlüğü* (Dilçin, 1983) adlı çalışmadan alınmıştır.

ve ictimai alanlara ait kırk hadisler tercüme edilmiştir. Dili ağır olan *Manzum Kırk Hadis Tercümesi* edebî sanatlar, imgeler ve mecazlar bakımından kurudur. Az sayıda Türkçe deyim ihtiva eden eserde bazı Türkçe arkaik kelimeler de vardır.

Çeviriyazılı Metin

Feyzî-i Kefevî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi

Maḥāmid-i mütevātire müfīz-i ni'am-ı mütevāfire olan ḥāzret-i Rabbu'l-erbāb ve müsebbibü'l-esbāba olsun ki āsar-ı ḥisān-ı kudreti māverā-yı isti'āb ve aḥbār-ı şihāḥ-ı rahmeti cilā-yı kulüb-ı ehl-i eznābdur. Efdāli müzeyyel bi'l-ivaz, ef'ālī mu'allel bi'l-araḥ degüldür. Emriyle ḳubbe-i semā bilā'amad merfū' ve küre-i zemīn-i metīn mā' üzere mevzū' olup evtād-ı cibāl ile münkaḫı'u'l-iştirāb ve menzil-i āsāyiş-i şeyḫ u şābdur:

Meşnevī

Mefā'ilün / mefā'ilün / fā'ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Degül taḳdīri mevḳūf-ı tedābīr

Ḳāzāsı ḳābil-i taşḫīf ü taḡyīr

Şifātı vesme-i tedlīsdan pāk

İrişmez zātınūñ künhüne idrāk

Nesr: Ve şilāt-ı şalāt sened-i şikāt olan Ḥabīb-i Ḥaḳ [203a] 'azze ve celle Ḥāzret-i Aḥmed-i mürsel üzerine olsun ki ḥadīs-i faẓl[1] müselsel ve āyet-i ḥüsni muḥkem ü gayr-ı mücmeldür.

Meşnevī

Mef'ülü / mefā'ilün / fā'ülün

Hezec: _ _ . / . _ . _ / . _ _

Kehfü'z-zu'afā ebü'l-erāmil

Ḥallāl-i cemī'-i kār-ı mu'til

Meşhūr-ı meşārıḳ u meḡārib

Maşḫūb-ı ḡarā'ib-i menāḳıb

Ve tuḥaf-ı taḫıyyāt-ı bī-şümār āḫād-ı aşḫābdan her birine nişār olsun ki selāḫīn-i erā'ik-i dirāyet ve esāḫīn-i memālik-i rivāyetdürürler.

Nazm

Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _

Her birinūñ işi emr-i ma'rūf

Nehy-i münkerle ḳamusı mevşūf

Fülk-i dīnedür anlar encüm

Raḳıya'llāhu te'ālā 'anhum

Nesr: Ammā-ba'du 'ākifān-ı ma'ākif-i taḫaḳḳuḳ-ı edeb ve 'arīfān-ı vezā'if-i ḫarīḳ-ı ḫaleb olan ḥuzzāka ḫafī degüldür ki a'zam-ı vesā'iḫ-i sa'ādet-i sermediyye ve etemm-i revābıḫ-ı devlet-i ebediyye ḫidmet-i āsitān-ı Muḥammedī ve te'yīd-i dīn-i metīn-i Aḥmedī'dür. Egerçi ḫuruk-ı ḫidmet ü te'yīd ḫāric-i ḫıḫḫa-i⁴ ḫaşr ü taḫdīddür; Lakin eshel ü aḳrebi eḫādīs-i şerīf-i şafıyye ve aḥbār-ı [203b] Muşḫāfiyye'den kırḳ ḫadīs-i şerīf cem⁵ ü te'līf itmekdür. Nitekim Ḥāzret-i

⁴ Yazma nüshada "ḫabḫ" şeklinde yazılan bu kelime anlam gereği "ḫıḫḫa" biçiminde metne alındı.

⁵ Yazma nüshada "cemī'" şeklinde yazılan bu kelime anlam gereği "cem'" biçiminde metne alındı.

Resûl-i Ekrem *şalla'lâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem* buyurmuşdur: *men tereke erba'îne hadîsen ba'de mevtihi fe-huve refîkî fi'l-cennet.*⁶ Ya'nî “Bir kimse kırk hadîs-i şerîf cem' idüp vefâtından soñra bir eşer kıosa ol kimse benim cennette refîkımdur.” diyü cādde-i sa'ādetüñ sālîklerinden ve fenn-i hadîsüñ mālîklerinden niçe şāhib-i dirāyet rivāyet idüp ma'nāsı kimi Fārisî lafzıyla beyān ve kimi Türkî diliyle 'ayān ve niçesi neşr irād ve kimi nazm üzre bünyād itmişdür. Pes bende-i tebeh-kār ve sîne-rüzgār, ez'af-i bendegān-ı Rabb-i kavî, aḥḳaru'n-nās Feyzî-i Kefevî eslāf-ı sülāfetü'z-zikrūñ eşerlerine iktifā, kütüb-i mu'tebere-den kırk hadîs-i şerîf ıştifā idüp ma'nāsını tercemede tarîk-ı icāz ü ihtisāra gidüp her bir hadîs-i şerîf için iki beyt inşā itdüm. Ve beyt-i evvelde ḥāşıl-ı ma'nā-yı hadîs-i [204a] şerîfi edā itdüm. Ve beyt-i şānî metn-i hadîs-i şerîf[i] mülemma' ve ol cevāhir-i girān-bahāyla muraşşā' itdüm. Ol ümmîd-ile kim kemāl-i kelām-ı Muḥammedî *şalla'lâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem* noḳşān güftārumı zā'il ve şāyeste-i erbāb-ı fezā'il idüp zıkr-i ḥayra sebeb ve vesîle-i luḳf-ı Rabb ola, inşā'allāh. *V'allāhu yucîbu men-de'āhu ve lā ilāhe sivāhu.*⁷

el-Ḥadîs-i Evvel

Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

Mehdden laḥde degin ya'nî cemî'-i 'ömri
Şarf idüñ 'ilme ki oldur size 'izz-i ebedî

Ḥ'āce-i mekrümet-endüz-ı ma'ārif-āmūz
*Uḫlubu'l-'ilmu mine'l-mehdî ile'l-laḥdî*⁸ dedi

el-Ḥadîsü'ş-şānî

Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

Lāzım olursa idüñ Çine sefer
Kesb için ya'nî 'ulüm-ı dīni

Dedi Üstād-ı Debistān-ı Kemāl
*Uḫlubu'l-'ilmu velev bi'ş-Şīnî*⁹

el-Ḥadîsü'ş-şāliş [204b]

Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün
Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Derūnuñ pāk idüp taşḫîḫ-i niyyet kıılmağa sa'y it
Ki niyyetdür medār-ı i'tibār ü şıḫḫat ü ḫā'āt

Degüldür mu'teber her bir 'amel kim ola niyyetsiz
Buyurmuşdur Resūlu'llāh ki *el-a'mālu bi'n-niyyāt*¹⁰

⁶ “Kim ki ölümünden sonra geride kırk hadis bırakırsa o, cennette benim yoldaşım olur.” (Cemāleddin Ebü'l-ferec el-Cevzî, *el-İlelü'l-mütenâhiyye fi'l-Eḥdîsi'l-vâhiyye*, İdâretü'l-ulûmi'l-eseriyye, Pākistan 1981, C. 1, s. 117)

⁷ “Allah, kendisine dua edenlerin duasını kabul eder. Ondan başka ilah yoktur.”

⁸ “Beşikten mezara kadar ilim talep ediniz.” (Muḥammed Emin bin Abdullah, *Tefsiru Hadaiku'l-reyhan fi Revâbi Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru Tavku'n-necât, Beyrut 2001, C. 16, s. 442)

⁹ “İlim, Çin'de de olsa alınır.” (Aclunî, *Keşfu'l-Hafâ*, I. 138; El-Beyhaki, *Şuabu'l- iman*, II. 254)

¹⁰ “Şüphesiz ki ameller niyetlere göredir.” (Buhârî, *Kitâbu Bedu'l-Vahyi*, s. 65; Müslim, *Kitâbu'l İmâra*, c. 7, s. 61)

er-Râbi'*Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün**Remel: _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _*

Halk hep niyyetleri üzre kopar
Haşr ider çünkim İlâh-ı muntaķim

Buyurur Ser-defter-i Dîvân-ı Haşr
*Yub'asu'n-nâsu 'alâ niyyâtihim*¹¹

el-Hâmis*Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün**Cedîd: . . _ _ / . _ . _ / . . _*

Efđal-i nâs odur ki mü'min olup
Ėayreti dađi eyleye zâhid

Buyurur Rehber-i Tarîķ-ı Hüdâ
*Efđalu'n-nâsu mu'minu muzhid*¹²

es-Sâdis*Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün**Remel: _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _*

Şakınuñ Hađdan kılun beş vaķt namâz
Eylemeñ ser-rişte-i İslâmı güm

Der hadîşinde İmâm-ı Etķiyâ
*İttaķu'llâhe ve şallü hamsekum*¹³ [205a]

es-Sâbi'*Mef'ülü / mefâ'ilün / fa'ülün**Hezec: _ _ . / . _ . _ / . _ _*

Cennet ki sađılerüñ evidür
Kıl tãlib iseñ aña seğâyı

Buyurmadı mı Hâbîb-i Ekrem
*El-cennetu dâru'l-esđiyâ'i*¹⁴

eş-Şâmin*Mefâ'ilün / mefâ'ilün / fa'ülün**Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _*

Menâfi' [i] dîn ü 'uķbâda çokdur
Aña kim şavmı eyler kendüye hû

¹¹ “İnsanlar niyyetleri üzerine diriltilir.” (*Câmiu's-sağır*, 1436, 3890)

¹² “İnsanların en hayırlısı, az yemek yiyen ve az malı olandır.” (Ebû el-Abbâs Şihâbüddîn el-Halebî, *Umdetu'l-huffâz fi Tefsiri Eşrefi'l-elfâz*, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1996, C. 2, s. 150)

¹³ “Allah'tan korkunuz. Beş vakit namazınızı kılınız.” (Tirmizî, *Cum'a*, 80)

¹⁴ “Cennet, cömertlerin yurdudur.” (İbn Adıyy-Kâmil, Dârakutnî)

Biri ol cümleden ten şîhhatidür
Ki buyurdı Nebî *şümû teşîhîhû*¹⁵

et-Tâsi'

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Cihâduñ ahsenidür eşrefidür hacc-ı Beytu'llâh
Bu ma'nâ gün gibi rüşendür itmez aña 'âķil lec

Şımâh-ı¹⁶ sem'-i dilden eyle ğaflet penbesin iħrâc¹⁷
Buyurmuşdur Resûl-i zî'l-minen *ni'me'l-cihâd el-ħac*¹⁸

el-'Âşir

Mefâ'ilâtün / mefâ'ilâtün

Recez: . _ . _ _ / . _ . _ _

Hemân 'ibâdet du'âdur ey dil
Ķatı gerekdür du'â 'ibâde [205b]

İşitmedüñ mi dedi peyember
Ki *ed-du'âu huve'l-'ibâde*¹⁹

el-Hâdî 'Aşer

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fa'ülün

Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Lisānuñ yāveden hıfz eyle merdüm
K'ola saña selāmet tāc-ı tārık

Anuñçün der ki Sulţānu'n-nebiyyīn
Ķadīsinde dedi *iħfaz lisānu*²⁰

eş-Şānî 'Aşer

Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

Cedîd: . . _ _ / . _ . _ / . . _

Ķaķ belāyı müvekkil itdi söze
Sebeb-i derd ü ğam durur bil ķavl

Der kelāmında Faħr-i Ehl-i Kemāl
*El-belā'u muvekkilun bi'l-ķavf*²¹

¹⁵ "Oruç tutun, sıhhat bulun." (Ebu Nuaym, Kitābu't-tıb)

¹⁶ Yazma nüshada "şemāh" şeklinde yazılan bu kelime anlam gereği "şımāh" biçiminde metne alındı.

¹⁷ Yazma nüshada "icrāh" şeklinde yazılan bu kelime anlam gereği "iħrâc" biçiminde metne alındı.

¹⁸ "Hac, ne güzel cihattır." (Buhârî, *Cihâd*, 62)

¹⁹ "Dua ibadetin kendisidir." (Ebû Dâvud, *Vitir*, 23)

²⁰ "Dilini muhafaza et." (*Riyâzu's-sâlihîn*, C. 3, s. 107)

²¹ "Belâ, sözün müvekkilidir." (Yahya bin Selam, *Tefsîru Yahya bin Selam*, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 2004, C. 2, s. 583.)

eş-Sâlis 'Aşer*Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün**Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _*

Tilâvet itseñüz her Һarfün eyleñ maҺrecin taşhîh
Anuñ elҺân-ı a'câm-ıla virseñ şânına noқşân

Budur Қur'ân-ıla iҺsân-ı aşvât itmedin maқşüd
Buyurmışdur peyember *uҺsunu'l-aşvātu bi'l-Қur'ân*²²

er-Râbi' 'Aşer [206a]*Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün**Cedîd: . . _ _ / . _ . _ / . . _ _*

Тaleb-i Һayra eyleñüz maşrûf
Cümle evқâtıñuz ki dü sikke

Ki dedi Mürşid-i Тarîқ-ı Edeb
*Uғlubu'l-Һayru dehrukum kulle*²³

el-Һâmis 'Aşer*Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün**Remel: _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _*

Rûz-ı cum'a Һaқ қatında efđal-i eyyâmdur
Eyle a'mâl ile ezkâr ile aña Һürmeti

İstimâ' it gör ne der Sultân-ı Cümle Enbiyâ
*Efđalu'l-eyyâmu 'inda'llâhi yevmu'l-cum'atı*²⁴

es-Sâdis 'Aşer*Müstef'ilün / müstef'ilün**Recez: _ _ . _ / _ _ . _*

ErҺâmuñı idüp şıla
Қaғ' eyleme şaқın begüm

Te'kîd idüp dedi Nebî
*ErҺâmekum erҺâmekum*²⁵

es-Sâbi' 'Aşer*Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün**Recez: _ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _*

²² “Sesinizi Kur'ân ile güzelleştirin.” (Ebû Dâvud, Salat 55 (1468))

²³ “Hayatınızda hep hayır talep edin.” (Ebû el-Fedâ İsmail bin Ömer bin Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut H. 1419, C. 4, s. 261)

²⁴ “Allah katında günlerin en hayırlısı cuma günüdür.” (Buhârî, İ. Ahmed)

²⁵ “Akrabalarınız, akrabalarınız...” (Muhammed bin Hibbân, el-İhsân fi Takribi Sahîhi İbn Hibbân, Muessesetu'r-risâle, Beyrut 1988, C. 2, s. 179)

Ud yirimiz görünmedin nehy itdi Hâk
Bizi ki ta olmayavuz la'ne sezâ

Buyurdi Üstâd-ı Edeb-âmûz-ı Küll
*İnnâ nuhînâ en turâ 'avrâṭunâ*²⁶ [206b]

es-Sâmin 'Aşer

Müstef'ilün / müstef'ilün

Recez: _ _ . _ / _ _ . _

Virüñ selâmı her kese
Olmaz size kimse 'adû

Dedi Resül-i müctebâ
*Efşu 's-selâm tesellemü*²⁷

et-Tâsi' 'Aşer

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _

Halk-ıla hüsn-i te'âmül eyle
Kıl müdarâya müdâm istînâs

Ki müdarât ile ba's oldı Nebî
Der *ba'aştu bi-mudârâti'n-nâs*²⁸

el-'İşrûn

Müstef'ilâtün / müstef'ilâtün

Recez: _ _ . _ _ / _ _ . _ _

Aldur burûtuñ gâyet dibinden
Kırdurma rîşüñ şaķın birâder

Zîrâ ki Şâh-ı Mülk-i Nübüvvet
*İhfu 'ş-şevârib ve'fa'l-lihye*²⁹ der

el-Hâdî ve'l-'İşrûn

Fâ'ilün / fâ'ilün / fâ'ilün / fâ'ilün

Mütedârik: _ . _ / _ . _ / _ . _ / _ . _

Baķ kubür ehline 'ibret al yâd idüp
Ol daħi kim tura cümleten ehl-i gür

Buyurur Hâce-i Maḥşer-i Şâh-ı Kül [207a]
*İttıla' fî'l-kubür ve'teber bi'n-nuşûr*³⁰

²⁶ "Avret yerlerimizin görülmesi bize yasaklandı." (Suheyb Abdulcebbâr, *el-Câmi'u's-sahîh li'l-Sünen ve'l-Mesânîd*, 15.08.2014, el-Kitâbu Gayri Matbû', C. 23, s. 459)

²⁷ "Selamı yayınız; güvende olunuz." (Tirmizî, Kıyâmet 42)

²⁸ "Ben insanlarla iyi geçimne özelliğiyle gönderildim." (Câmi'u's-sağîr, 3151)

²⁹ "Bıyıklarınızı kısaltıp sakallarınızı uzatın." (Müslim, Taharet, 54)

³⁰ "Kabirlere tefekkürle bak ve öldükten sonra dirilmekten ibret al." (Câmi'u's-sağîr, 1116)

eş-Sānī ve'l-İşrūn*Fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün**Cedīd: . . _ _ / . _ . _ / . . _*

Arañuz yir dibinde rızkıñuzı
Ġars u ħarş-ile fi'l-meşel ve'l-ġarż

Dedi Ĥürşīd-i Tārem-i Melekūt
*Uḡlubu'r-rızka fī ḡabāya'l-arż*³¹

eş-Sālis ve'l-İşrūn*Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün**Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _*

İctināb eyleñüz ol şeyden kim
Alup idrāküñi ser-ĥoş eyler

Böyle emr itdi Resül-i Şaḡaleyn
Ki dedi *ictenibū mā-esker*³²

er-Rābī ve'l-İşrūn*Müfte'ilün / müfte'ilün / fā'ilün**Serī: _ . . _ / _ . . _ / _ . _*

Nik ü bedin bilmez-iseñ kimsenüñ
Hem-demine kıl nazār olma ġabī

Der ḡadīşinde [o] Resül-i ġüzīn
*E'tebiru's-şāḡibe bi's-şāḡibi*³³

el-Ĥāmis ve'l-İşrūn [207b]*Fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün**Cedīd: . . _ _ / . _ . _ / . . _*

Tā'at-i Ĥaḡḡ-ıla berāberdür
Tā'at-i emr-i vālid ey veled

Buyurur Ĥazret-i Ĥabīb-i Ĥudā
*Tā'atu'llāhu ḡā'atu'l-vālid*³⁴

es-Sādis ve'l-İşrūn*Mefā'ilün / mefā'ilün / fā'ülün**Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _*

³¹ "Rızkı yerin altında arayın." (Beyhākī, Şuabu'l-ıman, 2/87)

³² "Sarhoşluk veren şeylerden uzak durun." (Sünen-i Ebū Dāvud, 3701)

³³ "Bir kişiyi arkadaşı ile dikkate alın." (El-Beyhākī, Şuabu'l-ıman, 8994)

³⁴ "Anne babaya itaat etmek Allah'a itaat etmektir." (Muhtāru'l-hikem, Harf-i Tı)

Şehenşeh zıll-ı Hâkdur cümle halka³⁵
Şıgınur aña eyler hâcetin 'arz

Buyurdu pâdişâh-ı mülk ü millet
Ki *es-Sultānu zıllu 'llāhi fi'l-arz*³⁶

es-Sābi' ve'l-İşrūn

Fe'ilātūn / mefā'ilūn / fe'ilūn
Cedid: . . _ _ / . _ . _ / . . _

Cümle gözden hayırlu oldur kim
Hâk u 'adl üstine hükümet ider

Mazhar-ı hüküm-i kâziyü'l-hacât
*Hayrukum hayrukum kazāen*³⁷ der

eş-Sāmin ve'l-İşrūn

Fe'ilātūn / fe'ilātūn / fe'ilūn
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _

Cümleden efdalūñüz oldur kim
Koya dünyâyı ide istignā

Der hadîşinde Re'îsü'z-zühhād
*Hayrukum ezhedekum fi'd-dunyā*³⁸ [208a]

et-Tāsi' ve'l-İşrūn

Fā'ilātūn / fā'ilātūn / fā'ilūn
Remel: _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Hâzret-i Hâkdur kılan derde devā
Hep mu'ālic bir sebebdür ey habîb

Derdümüñ dermāni Loqmānu'l-kulüb
Anuñ-içün dedi *Allāh et-ṭabîb*³⁹

eş-Selāşūn

Fe'ilātūn / fe'ilātūn / fe'ilūn
Remel: . . _ _ / . . _ _ / . . _

İhticām ile şifā ister-iseñ
Ki şifā ābı hacāmatda ṭurur

Hükemā şāhı eṭibbā senedi
*İnne fi'l-hacmi şifā'un*⁴⁰ buyurur

³⁵ Yazma nüshada "mazlūma" şeklinde yazılan bu kelime vezin ve anlam gereği "halka" biçiminde metne alındı.

³⁶ "Sultan, Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir." (El-Beyhaki, *Şuabu'l-iman*, 9/475)

³⁷ "Sizin hayırlımız hayırlı hüküm verendir." (el-Musanef, 14157)

³⁸ "Sizin hayırlımız züht hayatı yaşayandır." (El-Beyhaki, *Şuabu'l-iman*, 10042)

³⁹ "Allah tabibdir." (Sünen-i Ebû Dâvud, 4207)

⁴⁰ "Hacamatta şifa vardır." (Buhârî, 12/5733)

el-Hâdî ve's-Selâşün*Fa'ülün / fa'ülün / fa'ülün / fa'ülün**Mütekarib: . _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _*

Hediye virişnüz⁴¹ biri biriñüzle
Sebedür maḥabbet idüşmeñe ol hū

Ki faḥru'l-berāyā 'aleyhi't-teḥāyā
Buyurdu muḥaḳḳaḳ *teḥādū teḥābbū*⁴²

eş-Sānî ve's-Selâşün*Mefā'ilün / mefā'ilün / fa'ülün**Hezec: . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _*

'Azîz oldur ki Ḥaḳdan bula 'izzet [208b]
Zelîl olur ta'azzüz iden il-le

Buyurmuşdur 'Azîz-i Mısr-ı 'İrfān

*Men-i'tezze bi-ğayri'llāhi zelle*⁴³

eş-Sāliş ve's-Selâşün*Fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün**Cedîd: . . _ _ / . _ . _ / . . _*

Birr-le ğurre vü rüz'-le me'yūs
Olma kıl her işüñ soñına nazar

Buña şāhiddürür ḥadîş-i Resül
Ki *el-a'mālu bi'l-ḥavātîm*⁴⁴ der

er-Rābî' ve's-Selâşün*Mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fa'ülün**Hezec: _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _*

'Özr eyleyicek söz ile işden ḥazer eyle
Bu vaz'-ı pesendide 'aceb hoş-revişdür

Cān kulağını tut ki Şeh-i Mülk-i Nübüvvet
*İyyāke ve mā-yu'tezere min-hu*⁴⁵ demişdür

el-Hāmis ve's-Selâşün*Müfte'ilün / müfte'ilün / fā'ilün**Serî': _ . . _ / _ . . _ / _ . _*

⁴¹ Bu kelimedede vezin icabı bir hece düşürülmüştür.

⁴² "Hediyeleşin, birbirinizi sevin." (İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara, C. 16, s.239)

⁴³ "Allah'tan başkasıyla izzet arayan zelil olur." (Müsned-i Şihâb, I/350)

⁴⁴ "Ameller sonuçlarına göre değerlendirilir." (Buhârî, Kader, 5)

⁴⁵ "Özür dileyeceğin her işten sakın." (Câmi'u's-sağîr, 2888)

‘İşmet-i Hâk bil elüñ irişmese
Dünyede maqşüduña itdükçe cid
Demedi mi Hâzret-i Fahr-i Cihân
*İnne mine'l-‘işmeti en lâ-tecid*⁴⁶

es-Sâdis ve’s-Selâşün [209a]

Mef’ülü / mefâ’ilün / mef’ülü / mefâ’ilün
Hezec: _ _ . / . _ _ _ / _ _ . / . _ _ _

Hâk muhtekire eyler her lahzada la’netler
Tüccâr-ı celebârüñ rızkını ider efzün

Bu ma’nâyı nâıkdur ol kim dedi peygamber
*El-câlibu merzûkun ve’l-muhtekiru mel’ün*⁴⁷

es-Sâbi’ ve’s-Selâşün

Müfte’ilün / fâ’ilün / müfte’ilün / fâ’ilün
Münserih: _ . . _ / _ . . _ / _ . . _ / _ . . _

Cennete girmez o kim ola galîzu’t-tabı⁴⁸
Cây-ı şefîkândur ravza-i dâru’n-na’im

Şâhib-i hulq-ı bihîn ya’nî Resül-i güzîn
Dedi ki *lâ-yudhîlu’l-cennete illâ rahîm*⁴⁹

eş-Sâmin ve’s-Selâşün

Mütefâ’ilün / mütefâ’ilün / mütefâ’ilün
Kâmil: . . . _ _ / . . . _ _ / . . . _ _

Göremez olur göz o dem ki nâzil ola kazâ
Anı ya’nî redd idemez hîred ü ne hüd nazâr

Bize Şâh-ı Tâbe vü Mekke itdi⁵⁰ beyân bunı
Ki dedi *izâ nezele’l-kazâ ‘amiyu’l-başar*⁵¹

et-Tâsi’ ve’s-Selâşün [209b]

Mefâ’ilâtün / mefâ’ilâtün / mefâ’ilâtün / mefâ’ilâtün
Hezec: . . . _ _ / . . . _ _ / . . . _ _ / . . . _ _

Kaçan ki gelse size bir ulu ki kavmi içre ola mükerrem
Gerek ki ana idesüz ikrâm gerekse Rümî gerekse Kürdî

Güzel revîşdür bu vaz’-ı nîgü işitmedüñ mi Hâbîb-i Ekrem
*İzâ etâkum kerîmu kavmun fe-ekremühu*⁵² diyü buyurdu

⁴⁶ Elde edememeniz ismettendir (Muhammed Reşid bin Ali Rıza, *Tefsiru’l-Kur’âni’l-hakîm*, el-Hey’etu’l-Misriyyeti’l-âmiyye li’l-Kutub, 1990, C. 12, s. 267).

⁴⁷ “Dışarıdan mal getiren merzuktur. Muhtekir ise mel’undur.” (Râmuze’l-ehâdis, 12. Hadis, s. 199)

⁴⁸ Aslı “tab” olan bu kelime vezin ereği “tabı” biçiminde metne alındı.

⁴⁹ “Sadece merhametliler cennete girer.” (ez-Zühed ve’r-Rakâik li-İbni’l-Mübârek, I/990)

⁵⁰ Yazma nüshada “idi” şeklinde yazılan bu kelime anlam gereği “itdi” biçiminde metne alındı.

⁵¹ “Kaza geldiğinde göz görmez olur.” (El-Beyhaki, *Şuabu’l-iman*, 248)

el-Erba'ün*Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün**Cedîd: . . _ _ / . _ . _ / . . _*

Mevtûñüz dâ'imâ tezekkür idüñ

Ki olur size bâ'is-i tã'ât

Anuñ-içün dedi Resûl-i Güzîn

İkşerü zikru hâdimu'l-lezzât⁵³

Ehâdiş-i şerîfe-i mezkûre 'acele-i mevfûr ile biñ on altı senesinüñ Zi'l-ka'de'sinüñ yigirmi sekizinci günü nazm u tahrîr olundu. Nâzım-ı hâkîr, veliyy-i hamîm, ah-ı kerîm için sebt olunmuşdur.

Kaynakça

- Açıkgöz, Namık (2017). *Riyâzü'ş-şuarâ Riyâzî Muhammed Efendi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (Erişim Tarihi: 21.09.2017) "İLMÎ, Remzîzâde Mehmed Çelebi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatisimlersozluugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7222>
- Aksu, Cemal (2004). "Hanîf'in Manzum Kırk Hadis Tercümesi Şerhi", *İlmî Araştırmalar Dergisi*, İstanbul 2004/1, S. 17, s. 17-34.
- Aycibin, Zeynep (2007). *Katip Çelebi Fezleke (Tahlil ve Metin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başaran, Selman ve Sönmez, M. Ali (2001). *Hadis Usûlü ve Tarihi*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333), *Osmanlı Müellifleri*, C. 1. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Çapan, Pervin (2005). *Mustafa Safâyî Efendi Tezkire-i Safâyî*, Ankara: AKM Yayınları.
- Çetinkaya, Bekir (2003). *İlmî Divanı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirel, Şener (2007). "Mevlana'nın Mesnevi'sinin Türkçe Şerhleri Üzerine Bir Literatür Çalışması", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*, Eski Türk Edebiyatı Özel Sayısı, C. 5, S. 10, s. 469-504.
- Derdiyok, İ. Çetin (1996). "Gül-i Sad-berk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 14. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları. s. 225-226.
- Dilçin, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Dilçin, Cem (1997). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Donuk, Suat (a) (2017). *Hadaiku'l-hakaik fi Tekmileti'ş-Şakaik Nev'izade Atayi'nin Şakaik Zeyli*, C. 2. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Donuk, Suat (b) (2017). "Remzîzâde İlmî ve Manzum Ferâiz'i", *1. Uluslar arası Demirci Sempozyumu*, Manisa: 12-14 Ekim 2017: s. 4-5.

⁵² "Size bir kavmin büyüğü geldiğinde ona izzetüikramda bulunun." (Kütüb-i Sitte, 7066)

⁵³ "Ağızların tadını kaçırın ölümü çokça anın." (Tirmizi 2307)

- Donuk, Suat, (c) (2017). “İlmî Mahlaslı Bir Şaire Atfedilen Manzum Yüz Hadis Tercümesi”, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*, Cilt 1, Sayı 2, Aralık, s. 55-97.
- Eflatun, Muvafak (2003). *Feyzî-i Kefevî Dîvânı: Tahlil-Metin*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eflatun, Muvafak (Erişim Tarihi: 20.02.2018). “FEYZÎ-İ KEFEVÎ”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1433>
- Ekşioğlu, Serap (2015). “Şeyhi Divanı'ndaki Arkaik Sözcükler”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 3, Sayı 15, Eylül, s. 378-387.
- İlmî, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, Ankara Milli Kütüphane Türkçe Yazmalar Koleksiyonu: 06 Mil Yz A 4274/1, vr. 2b-8b.
- İpekten, Halık (2017). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergah Yayınlar.
- Kandemir, M. Yaşar (1997). “Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 15. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları. s. 27-64.
- Kandemir, M. Yaşar (2002). “Kırk Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 25. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları. s. 467-470.
- Kaplan, Yunus (Erişim Tarihi: 30.10.2017) “İLMÎ, İlmî Dede”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2218> Genç, İlhan (2000). *Esrar Dede Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Kaplan, Yunus (Erişim Tarihi: 31.10.2017) “İLMÎ, İlmî-i Nâzik”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2219>
- Karahan, Abdülkadir (2002). “Kırk Hadis (Türk Edebiyatı)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 25. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları. s. 470-473.
- Kardaş, Nevin vd. (2000). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, C. 2. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Kâtib Çelebi (2014). *Keşfü'z-zünûn an Esâmi'l-kütübi ve'l-Fünûn*, (çev.) Rüştü Balcı, C. 4. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kesik, Beyhan (Erişim Tarihi: 30.10.2017) “İLMÎ, Mağnisavî Gınâyîzâde Abdullah İlmî Efendi, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2142>
- Kılıç, Filiz (2010). *Âşık Çelebi Meşâirü'ş-şu'arâ*, C. 2. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmânî*, (hzl.) Nuri Akbayar, C. 3. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Muhammed bin Mükerrrem (H. 1414). *Lisânu'l-Arab*, C. II, Beyrut: Dâru Sâdır.
- Muçalı, Serdar (1995). *Arapça – Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık Yayınları.
- Müstakimzâde Süleyman Sa'deddin, *Mecelletü'n-nisâb fi'n-Neseb ve'l-Künâ ve'l-Elkâb*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü: 628, vr. 323a.
- Oğuz, Serhat (2002). *İlmî Dede el-Mevlevî el-Bağdadi Hayatı Sanatı Eserleri ve Divanı (İnceleme ve Tenkitli Metin)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Okçuzâde Mehmed Şâhî, *Ahsenü'l-hadîs*, Manisa İl Halk Kütüphanesi, no. 45 Hk 4480, 1b-174a.
- Özcan, Abdülkadir (hızl.) (1989). *Şakâik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri Şeyhî Mehmed Efendi Vekâiyü'l-fuzalâ*, C. 3. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Öztoprak, Nihat (1993). *Klasik Türk Edebiyatında Manzum Yüz Hadisler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Sevgi, Ahmet (1993). *Latîfî Subhatü'l-uşşâk (Manzum Yüz Hadis Tercümesi)*, Konya: Fotokopi 99 Yayınları.
- Sevgi, Ahmet (2000). *Molla Câmî'nin Erbaîn'i ve Türkçe Manzum Tercümeleri*, Konya: Gençlik Kitabevi Yayınları, İnceleme Dizisi.
- Tanyeri, M. Ali (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Terzi, M. Kemal (1987). "Hadis ve Hadis'in İslâmî Hükümlerdeki Yeri ve Önemi", *Diyanet Dergisi*, Ekim-Kasım-Aralık, C. XXIII, S. 4, s. 25-42.
- Tuğluk, İbrahim (1989). *Kıralızâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-şuarâ*, C. 2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tuman, Mehmet Nail (2001). *Tuhfe-i Nâilî*, (hızl.) Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, C. 2. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Yağcıoğlu, Songül Aydın (2016). "Klasik Edebiyatla İlgili Teorik Eserlerde Kafiye Bahsinin Mukayeseli Olarak İncelenmesi", *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Mecmuası*, C. 26, Sayı 1 (2016), 127-170.
- Zavotçu, Gencay (2009). *Rıza Tezkiresi*, İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı.